

LIONEL MESSI I EL LLENGUATGE NO VERBAL.
UN ENUIG CORPORAL DINS EL CAMP DE JOC.

PAC 2. COMUNICACIÓ I CULTURA

MARTA ORFILA FULLANA

El vídeo que es vol analitzar en el treball és el del futbolista Lionel Messi i els gestos que va fer tant amb l'àrbitre del partit com amb l'assistent de l'equip de Nova York. Aquest es pot trobar a diversos llocs d'Internet, tant en revistes digitals d'esports com a Twitter. La meua referència és d'un [tweet](#).

En els primers segons del vídeo, el jugador argentí assenyala acusadorament l'àrbitre per diverses situacions per les quals està descontent. La primera és l'expulsió del seu company al minut 23 i, així com els ulls grossos que, segons ell, s'han fet davant faltes de l'equip contrari.

Així és com després del partit, Lionel es dirigeix a l'àrbitre i li fa aquest gest incriminador de culpa, assenyalant-lo a ell i al camp de futbol, en el que suposadament han succeït algunes accions que no s'haurien d'haver passat per alt. La senyalització a l'autoritat i al camp de joc és en relació a que ell (l'àrbitre) tenia la missió d'estar pendent de què ocorria al camp i prendre les corresponents mesures.

La descripció superficial del primer succés és que Messi assenyala l'àrbitre amb el dit índex de la mà dreta. Però la descripció densa, és a dir, aquell anàlisi interpretatiu que ens ajuda a entendre o identificar què està passant (quin és l'objectiu i l'origen del llenguatge no verbal); es tracta de veure més enllà del gest i donar-li un significat més profund. Així doncs, segons Geertz, “el análisis consiste pues en desentrañar las estructuras de significación” (Geertz, 1981:24). A partir de la pregunta sobre el seu sentit i el seu valor, es poden desterrar capes més superficials sobre el comportament per arribar a la profunditat del seu significat.

En dit cas, doncs, Messi fa, a través del llenguatge no verbal, un retret al *referee*. Però la qüestió d'interès és també que el jugador es creu amb el dret d'anar a protestar a l'àrbitre, així com in comptables jugadors ho fan cada setmana en totes les lligues, copes o tornejos corresponents. Molts cops disten de coincidir amb l'àrbitre del partit amb les accions que aquest darrer “pita” –penalitzat– o no. Com si el pensament o percepció del jugador fos superior o, almenys, més raonable que la de l'àrbitre, inclús arribant a situacions d'insults o de carregar contra aquest per anar “amb l'equip contrari” o “ser un venut”.

Messi arriba a assenyalar-lo com a acte d'acusació pública, abans que li comunicui res verbalment, això és un aspecte que Hall i Hall (1995) entenen com a dependència per part de l'ésser humà, ja que som partidaris dels moviments com a expressió principal de les nostres emocions.

Aquests autors també esmenten que “la manera que alguien tiene de manejar el espacio en el trato con los demás es un indicador obvio y muy sensible de lo que siente hacia ellos” (Hall i

Hall, 1995:188) i això és el que demostra el jugador amb un aire agressiu, apropant-se de cada cop més a l'àrbitre amb dita actitud. És un moment de tensió on Lionel utilitza el seu cos per a fer-se gran, moure's cap a l'assistent, ocupant més espai físic del que té per costum. En la seva forma de caminar podríem entendre el que Amy Cuddy ens diu a *Body Language Decoded* (2017), en com amb la manera de moure'ns ens podem sentir més poderosos, i això és el que fa Messi, atribuint-se més espai corporal.

Per altra banda, l'àrbitre respon a aquest apropament ofensiu amb diferents gestos i posicionaments del seu cos, en un altre cas de comunicació no verbal. Se'n va cap enrere per efectuar un distanciament tant físic com psicològic, per a poder parlar de manera raonada amb el jugador, que perd els nervis i es mostra enfadat amb ell. Mentre camina d'esquena, allunyant-se de Messi, realitza un gest d'adacantament amb les mans, fent notar que necessita i/o vol adoptar una distància entre ells.

Es gira, donant-li l'esquena amb un missatge de "s'ha acabat la conversa", però en veure com el número 10 el segueix, s'acaba girant. Aixeca el braç amb la mà oberta, en direcció cap al jugador, en un gest de rebuig i d'allunyament, per tal d'imposar no sols les seves decisions sinó també la seva figura com a autoritat, defensor de les normes del joc, i indicant-li que s'allunyi. Tot i això, ho fa amb una expressió de fatiga però alhora ferma, sense deixar-se doblegar per l'actitud agressiva del jugador.

Però tota acció dins el camp de futbol té una reacció, i això és el que li succeeix a l'estrella argentina, qui rep una targeta groga per protestar i parlar-li d'aquesta forma a l'àrbitre. La targeta groga és un símbol de falta greu que suposa un avís de sanció pel jugador, que a la pròxima rebrà una targeta vermella i serà expulsat del camp, a banda de no participar en el pròxim partit.

Aquest sistema de penalització forma part d'un conjunt de signes, és a dir, "una representación con referencia a su objeto fijada convencionalmente" (Vallverdú, 2008:23) que comunica públicament com el jugador serà vigilat dins el camp de joc –targeta groga– o com aquest ha trencat el pacte de joc net i respectuós cap a les autoritats, cap el contrari i sobretot també cap al seu equip –targeta vermella–. És un gest simbòlic, de control, que pot fer que el jugador deixi de formar part de la plantilla de l'equip i del joc, traient-lo de la pròpia categoria de *jugador*, en un paper d'observador i ja no participant. És una forma d'exili futbolístic.

Primerament, Messi reacciona amb acceptació aquesta decisió de l'àrbitre, però d'una manera resignada, com tot jugador ho fa quan es veu en aquesta situació i ha de respectar les ordres de la màxima autoritat en el camp. Assenteix amb el cap en senyal de "el que tu diguis" però al

mateix temps “ho entenc”. Es tracta d’un gest de conformitat perquè sembla comprendre perquè l’ha sancionat a ell però al mateix temps de malestar i tensió ja que les primeres decisions de l’àrbitre disten de ser les que Messi troba justes. Per tant, és el reconeixement sense paraules de l’autoritat però la resignació pels fets ocorreguts durant el partit.

Tot i això, després es torna a girar cap a l’àrbitre per a seguir defenent la seva posició sobre els successos, tornant a assenyalar el camp, retirant-se finalment del costat d’aquest havent vist que no aconseguiria fer canviar la seva opinió, conscient que aquesta era la visió de l’autoritat.

La segona part del vídeo on es pot veure un altre missatge clar de fúria i enuig és quan parla amb l’assistent tècnic de l’altre equip (Mehdi Ballouchy), al qual acaba agafant de la part de darrere del coll, que acaba pitjant o apretant de manera violenta. Aquest gest no és sols entès com una agressió física, sinó també psicològica en termes de dominació i invasió del territori corporal de l’altre, en esquemes d’antropologia del cos. El coll és una de les parts més sensibles i simbòlicament més vulnerables del cos humà i a moltes cultures, agafar-li-ho a un altre és un acte d’amenaça, havent transgredit els límits corporals i socials.

A més, el fet que l’agafi per la part posterior significa que ho està fent sense que l’altre ho pugui observar, sinó només notar aquesta pressió al coll *ergo* en sigui conscient. Atacar pel darrere pot ser vist com un acte covard, poc lleial, on s’ataca a una víctima que està en posició indefensa, sense possibilitat de contraatac.

Dins l’àmbit esportiu, un jugador no té més poder que un assistent tècnic, hi ha jerarquies, ja que l’assistent és qui entrena i/o ajuda a entrenar als jugadors, per tant, els dona ordres sobre com millorar i comportar-se en el camp de joc. Aquesta doble transgressió, també en el camp jeràrquic i no sols corporal, és multada econòmicament per la MLS, amb una xifra que no s’ha revelat públicament.

En el darrer moment del vídeo, Messi es retira, arrufant les celles. Aquest gest és compartit pels éssers humans, forma part de les gesticulacions automàtiques que a *Body Language Decoded* (2017) s’atribueixen a la supervivència davant el perill en els principis de la humanitat.

En el camp de l’antropologia, i la descripció densa, aquest fet concret s’ha de llegir dins una estructura de normes corporals: qui toca a qui, com i on, per què? Com s’esmenta a *Body Language Decoded* (2017): “*Now the question is why, why are they behaving like this?*”. És a dir, quina significació té determinada acció, gest, expressió facial?

Geertz (1981) ens expressa que la cultura ha de ser una ciència que cerqui significacions i no pas lleis: “lo que busco es la explicación, interpretando expresiones sociales que son enigmáticas en su superficie” (Geertz, 1981:20). A través de la descripció densa, entenem que dites accions s’adhereixen a un context cultural específic, centrant-nos no sols en què fan sinó com ho fan, en aquest cas el futbol professional, on tots els gestos són vistos, controlats, sancionats i inclús després criticats per la premsa, segons rols i normes inherents i compartides en el joc. Per altra banda, podem interpretar aquest recull de fets per part del jugador com una reacció agressiva per l’acumulació de tensió durant el partit, unes emocions que acaba descarregant amb l’àrbitre.

Per altra banda, mencionar com actualment els antropòlegs tenim un major accés al llenguatge verbal i no verbal dels famosos a partir de la tecnologia. En dit cas, els gests són gravats i difosos per les xarxes socials i notícies. Hall et al. (2016) en parlen amb Trump i com gràcies a les forces tecnològiques i institucionals el seu discurs teatralitzat pot ser vist globalment. Aquest seria el cas de Messi i del fet que la seva figura hagi estat –i continuï sent– venerada per tantes persones arreu del món, que l’han proclamat estrella mundial no sols per la seva capacitat amb la pilota sinó per les seves aparicions en xarxes socials o notícies. El seu llenguatge corporal es sol mostrar tranquil i divertit, en contraposició a com s’ha vist en aquest anàlisi, on els nirvis han guanyat a aquesta postura més relaxada socialment. Ell també evidencia una normalització perillosa de certs comportaments agressius dins el món esportiu, sovint justificats pel context competitiu i la pressió.

En definitiva, l’anàlisi del vídeo ens permet entendre la importància del llenguatge corporal en els esports i en la simbologia que té. A través del concepte de la descripció densa de Geertz, es poden desvetllar les capes de significat dels gestos de Messi, més enllà de l’acció, donant especial rellevància a la consideració social, tant individual –els fets de Messi– com pública –els altres jugadors, els protagonistes afectats per aquestes accions, el públic allà present i el que s’amaga darrere una pantalla–.

BIBLIOGRAFIA:

1. Descripción densa: hacia una teoría interpretativa de la cultura. A: Geertz, Clifford. La interpretación de las culturas. Barcelona: Gedisa, 1981. p. 19-41. ISBN 8474323339

Geoff D'Eon (2017). Body language decoded [vídeo en línea]. Disponible a: <https://www.youtube.com/watch?v=jsb7StyCKxk>

Hall, Edward. El sonido del silencio. A: Honorio M. Velasco (comp). Lecturas de antropología social y cultural. Madrid: Universidad Nacional de Educación a Distancia, 1995. p. 251-263. ISBN 8436231937

Hall, K., Goldstein, D.M., & Ingram, M. B. The hands of Donald Trump: Entertainment, gesture, spectacle. a HAU: Journal of Ethnographic Theory. A: HAU journal of ethnographic theory [en línea]. 2016-09, Vol.6 (2), p. 71-100. ISSN 20491115. Disponible a: https://discovery.biblioteca.uoc.edu/permalink/34CSUC_UOC/166h2gj/cdi_proquest_journals_1846833714

Panizo, F. [@FrancoPanizo] (2025, 23 de febrer). The Whole Angry Messi Clip! [Tweet]. Twitter
https://x.com/FrancoPanizo/status/1893533732293808637?ref_src=twsrc%5Etfw%7Ctwcamp%5Etweetembed%7Ctwterm%5E1893533732293808637%7Ctwgr%5E6e1abad6fb73831cf4705e670f9d9f1a93a196dc%7Ctwcon%5Es1_&ref_url=https%3A%2F%2Ftheplayoffs.news%2Fen%2Fmls-announces-punishment-for-lionel-messi%2F

Vallverdú, Jaume. La teoría del símbolo y la cultura. A: Vallverdú, Jaume. Antropología simbólica. Barcelona : UOC, 2008. p. 13-33. ISBN 9788497884419